

مقدمه

سید جواد بدیع زاده یکی از فعالترین هنرمندان ایرانی در زمینه ضبط صفحه های سنگی است که در 8 نوبت، به شرح زیر، اقدام به ضبط صفحه کرده است:

- سال 1307 شمسی، ضبط برای کمپانی هیز ماسترز ویس در تهران
- سال 1308 شمسی، ضبط برای کمپانی هیز ماسترز ویس در تهران
- سال 1312 شمسی، ضبط برای کمپانی هیز ماسترز ویس در تهران
- سال 1314 شمسی، ضبط برای کمپانی سودوا در حلب (سوریه)
- سال 1316 شمسی، ضبط برای کمپانی ادئون در برلن (آلمان)
- سال 1317 شمسی، ضبط برای کمپانی سودوا در حلب (سوریه)
- سال 1324 شمسی، ضبط برای کمپانی متحده ایرانیان (لیبل یانگ ایران) در بمبئی (هند)
- سال 1327 شمسی، ضبط برای کمپانی هیز ماسترز ویس در تهران

بدیع زاده، پس از تجربه همکاری با ارکسترهای عبدالحسین خان شهنازی، مصطفی خان نوریانی و مرتضی خان محجوبی در صفحه های هیز ماسترز ویس، سبکی عامه پسندتر را در همکاری با جامعه باربد و اسماعیل خان مهرتاش، تجربه می کند و نوعی از موسیقی پاپ زمان خویش را با نگاه به فرمهای متعارف موسیقی روز جهان و با دستمایه هایی از موسیقی ایرانی و استفاده از اشعار عامیانه، ارائه می نماید که این نوع آثار با عناوین معروفی چون آلاگارسون، زالزالک، شوفر و ... برای اولین بار در سال 1314 شمسی با همکاری استاد صبا (ویلن)، فرهاد معتمد (پیانو)، اسماعیل مهرتاش (تار) و مادام پری آقابابف (خواننده)، برای لیبل "سودوا" در سوریه، ضبط و در سال 1315 شمسی تدریجا تولید و پس از وارد شدن به کشور توسط کمپانی آگاسی، توزیع و منتشر شدند. این صفحه ها فاقد کیفیت لازم در تولید بوده و در اثر استفاده و تماس سوزن گرامافون، سطح صفحه به سرعت فرسوده میشد و از آنجا که استقبال خوبی از این صفحه ها بعمل آمده بود، تاثیر تعیین کننده ای بر ضبط صفحه توسط بدیع زاده در برلن - که موضوع این مقاله را تشکیل می دهد - می گذارد.

زمینه های ضبط صفحه در برلن

کمپانی ادئون در اوایل دهه 1930 میلادی توسط "کارل لیندشتروم" به فروش رسید و در کمپانیهای گرامافون و کلمبیا ادغام شد و بزرگترین مجموعه صنایع الکتریکی و موسیقی EMI در انگلستان بوجود

آمد. در نتیجه این ادغام، در سال 1933 میلادی (1312 شمسی) ضبط مشترکی برای هیز ماسترز ویس و کلمبیا در تهران انجام گرفت و در سال 1934 میلادی با تغییر سیاست EMI نسبت به بازار خاورمیانه، ضبط در تهران تا سال 1947 میلادی (1326 شمسی) تعطیل شد. از سوی دیگر هنرمندان ایرانی ناچار شدند برای ضبط صفحه عازم خارج از کشور شوند.

افزایش قدرت نازیها در نیمه دهه 30 میلادی در آلمان و تعیین مدیری بنام دکتر "کپلر" از سوی حزب نازی برای اداره تاسیسات کمپانی ادئون یا بخش آلمانی کمپانی EMI در سال 1936 سبب گشت تا نقش رسانه ای بین المللی صفحه های ادئون در چهارچوب سیاستهای آلمان پیش از جنگ جهانی دوم، مورد بازبینی و تعریف مجدد قرار گیرد و مجموعه ای از صفحه های این کشورها با برچسب ادئون منتشر گردد که در این راستا، توجهی ویژه به متحدین محتمل آلمان از نژاد آریایی و منجمله ایران شد.

چرا بدیع زاده؟

بدیع زاده در کتاب خاطرات خود بنام "گلبانگ محراب تا بانگ مضراب" (صص 264 تا 290) بطور مشروح به سفر به برلن به همراه اسماعیل ساتری، نوازنده ویلن، پرداخته است که از خلال آن معلوم می شود قرارداد پرکردن صفحه در برلن، حاوی منافع مادی خوبی برای بدیع زاده بعنوان هنرمندی حرفه ای بوده است و علاوه بر مبلغ قرارداد، هزینه اقامت نسبتا طولانی بدیع زاده و ساتری در برلن و سایر هزینه های ارکستر آلمانی منتخب نیز برعهده کمپانی ادئون بوده است. از منظر کمپانی ادئون می توان دلایل زیر را برای انتخاب بدیع زاده برشمرد:

- 1- شناخته شده بودن بدیع زاده در عرصه ضبط صفحه و داشتن صفحه های پرفروش.
- 2- دارا بودن قدرت آهنگسازی و اجرا و توان ارائه سبکهای گوناگون موسیقی سنتی و پاپ زمان خود.
- 3- کمترین نیاز به تعداد همراه برای ضبط آثار که با تنها یک نوازنده نسبتا ناشناس و آشنا با نت (اسماعیل ساتری) و با کمک ارکستر یکی از هتلها در برلن اقدام به ضبط می نمایند.
- 4- رعایت چهارچوبهای دولت و حمایت از سیاستهای حکومت رضا شاه که در صفحه هایی چون "بیادگار رفع حجاب نسوان ایران" متجلی است.
- 5- داشتن تایید حکومت وقت که بدیع زاده در خاطرات خود و در ذکر مقدمات سفر به بیروت و حلب و ضبط صفحه "سلام شاهنشاهی" به آن اشاره کرده است. (گلبانگ، ص 210)

آثار ضبط شده در سفر برلن

در نتیجه سفر چند ماهه بدیع زاده و ساتری به برلن و هزینه ها و سرمایه گذاری انجام شده توسط کمپانی ادئون، در فاصله 14 آوریل تا 28 مه 1937 میلادی 52 روی صفحه ضبط شد که با برچسب سرمه ای تیره رنگ و با نوشته های فارسی نستعلیق بصورت 26 صفحه دو طرفه در سال 1937 میلادی (1316 شمسی) منتشر گشت. روزشمار ضبط این آثار به استناد برگه های ضبط بدست آمده توسط دکتر "راینر ای. لاتز" مدیر موسسه پژوهشهای دیسکوگرافی آلمان، و به درخواست خانم "کارین بدیع زاده" تهیه شده و ترجمه آن در پیوستهای کتاب "گلبانگ محراب تا بانگ مضراب" (صفحه 398 تا 409) آمده است. طی تماسهای نگارنده با دکتر لاتز معلوم شد که وی براساس اظهارنظر و اطلاعات اشتباه "مایکل کی نیر" بر این باور است که نمونه ای از این آثار باقی نمانده است که برای رفع اشتباه نمونه هایی از برچسبهای ضبط شده های فارسی ادئون برای وی ارسال گردید و به جرات می توان گفت که تقریباً تمام 26 صفحه مورد بحث مشاهده شده است و فایل‌های صوتی آنها به گستردگی در دسترس عموم است. بدیع زاده نیز به اشتباه تعداد صفحه ها را 15 نوشته است. (گلبانگ، ص 289)

طراحی پاکت مخصوص

پاکت صفحه های 78 دور، تکاملی تدریجی را از منظر طراحی و اطلاع رسانی طی کرده اند. اگرچه از دهه 1920 میلادی پاکتهای چاپی با اسم و لوگوی کمپانیهای صفحه پرکنی، امری عادی شده بود و حتی از اواخر این دهه، عکس چهره های معروف و هنرمندان صفحه های پر فروش و معرفی آثار ایشان، بر روی پاکت صفحه چاپ می شد اما طراحی و چاپ پاکت مخصوص برای صفحه هایی که پوشش

صادراتی جهانی نداشته باشد، معمول نبوده و وجود چنین پاکتهایی با عکس بدیع زاده و اسم نمایندگی توزیع، برای صفحه هایی که فقط در کشوری چون ایران به فروش برسد، امری بی سابقه بوده است.

برهمن مینا دکتر لاتز نیز از وجود چنین پاکتهایی برای صفحه های فارسی ادئون ابراز تعجب نمود که تصاویر فوق برای وی نیز ارسال گردیده است. این احتمال که پاکتهای مذکور در تهران و توسط کمپانی آگاسی که نمایندگی ادئون در ایران را دارا بوده اند، تولید شده باشد نیز دور از ذهن نیست اما جنس کاغذ و تشابه آن با پاکتهای صفحه های ادئون و پارلوفون، احتمال طراحی و تولید پاکتها در آلمان را همچنان قویتر نگاه می دارد.

دیسکوگرافی ضبط شده های فارسی ادئون - برلن 1937

همانگونه که اشاره شد بخش عمده ای از ضبط شده های فارسی ادئون در سال 1937 در برلن، آثار ضبط شده توسط بدیع زاده در سفر سال 1936 به بیروت و حلب (سوریه) برای صفحه های "سودوا" بوده است که آثار شناخته شده ضبط مجدد با علامت * مشخص شده اند:

شماره قالب	شماره کاتالوگ	خواننده	عنوان اثر	نوازندگان - ساز
per1	A 243509 a	بدیع زاده	زالالک *	ارکستر آلمانی
per2	A 243509 b	بدیع زاده	آلاگارسون *	ارکستر آلمانی
per3	A 243510 a	بدیع زاده	پرچم ایران 1 *	ارکستر آلمانی
per4	A 243510 b	بدیع زاده	پرچم ایران 2 *	ارکستر آلمانی
per5	A 243511 a	بدیع زاده	خیلی قشنگه 1 *	ارکستر آلمانی
per6	A 243511 b	بدیع زاده	خیلی قشنگه 2 *	ارکستر آلمانی
per7	A 243512 a	بدیع زاده	یکی یه پول خروس 1	ارکستر آلمانی
per8	A 243512 b	بدیع زاده	یکی یه پول خروس 2	ارکستر آلمانی
per9	A 243513 a	بدیع زاده	داد دل 1 *	ارکستر آلمانی
per10	A 243513 b	بدیع زاده	داد دل 2 *	ارکستر آلمانی
per11	A 243514 a	بدیع زاده	بیادگار رفع حجاب نسوان ایران 1 *	ارکستر آلمانی
per12	A 243514 b	بدیع زاده	بیادگار رفع حجاب نسوان ایران 2 *	ارکستر آلمانی
per13	A 243515 a	بدیع زاده	خزان عشق 1 *	ارکستر آلمانی
per14	A 243515 b	بدیع زاده	خزان عشق 2 *	ارکستر آلمانی
per15	A 243516 a	بدیع زاده	الهه جمال 1	ارکستر آلمانی
per16	A 243516 b	بدیع زاده	الهه جمال 2	ارکستر آلمانی
per17	A 243517 a	بدیع زاده	بیادگار افتتاح راه آهن ایران 1 *	ارکستر آلمانی
per18	A 243517 b	بدیع زاده	بیادگار افتتاح راه آهن ایران 2 *	ارکستر آلمانی
per19	A 243518 a	بدیع زاده	ماشین مشتی ممدلی 1	ارکستر آلمانی
per20	A 243518 b	بدیع زاده	ماشین مشتی ممدلی 2	ارکستر آلمانی
per21	A 243519 a	بدیع زاده	زن می خوام 1 (برگه استودیو: زن باهنر 1)	ارکستر آلمانی
per22	A 243519 b	بدیع زاده	زن می خوام 2 (برگه استودیو: زن باهنر 2)	ارکستر آلمانی
per23	A 243520 a	بدیع زاده	آواز شور 1 *	اسماعیل ساتری
per24	A 243520 b	بدیع زاده	آواز شور 2 *	اسماعیل ساتری

شماره قالب	شماره کاتالوگ	خواننده	عنوان اثر	نوازندگان - ساز
per25	A 243521 a	بدیع زاده	زیب گلشن 1	ارکستر آلمانی
per26	A 243521 b	بدیع زاده	زیب گلشن 2	ارکستر آلمانی
per27	A 243522 a	بدیع زاده	دل افسرده 1**	ارکستر آلمانی
per28	A 243522 b	بدیع زاده	دل افسرده 2**	ارکستر آلمانی
per29	A 243523 a	بدیع زاده	زن لوس (برگه استودیو: آدم گدا، این همه ادا) 1	ارکستر آلمانی
per30	A 243523 b	بدیع زاده	زن لوس (برگه استودیو: آدم گدا، این همه ادا) 2	ارکستر آلمانی
per31	A 243524 a	بدیع زاده	داد از کرایه خونه 1	ارکستر آلمانی
per32	A 243524 b	بدیع زاده	داد از کرایه خونه 2	ارکستر آلمانی
per33	A 243525 a	بدیع زاده	زن مگیر الا یکی 1	ارکستر آلمانی
per34	A 243525 b	بدیع زاده	زن مگیر الا یکی 2	ارکستر آلمانی
per35	A 243526 a	بدیع زاده	ای به قربان زخم 1	ارکستر آلمانی
per36	A 243526 b	بدیع زاده	ای به قربان زخم 2	ارکستر آلمانی
per37	A 243527 a	بدیع زاده	مرد بی زن	ارکستر آلمانی
per38	A 243527 b	بدیع زاده	هل و قند	ارکستر آلمانی
per39	A 243528 a	بدیع زاده	دل هرجایی 1	ارکستر آلمانی
per40	A 243528 b	بدیع زاده	دل هرجایی 2	ارکستر آلمانی
per41	A 243529 a	بدیع زاده	گل پرپر 1	ارکستر آلمانی
per42	A 243530 a		رنگ ماهور *	ارکستر آلمانی
per43	A 243531 a	بدیع زاده	دست ننه ام درد نکنه 1	ارکستر آلمانی
per44	A 243531 b	بدیع زاده	دست ننه ام درد نکنه 2	ارکستر آلمانی
per45	A 243529 b	بدیع زاده	گل پرپر 2	ارکستر آلمانی
per46	A 243532 a	بدیع زاده	وای بر من، وای بر دل	ارکستر آلمانی
per47	A 243532 b	بدیع زاده	وقتی در برلن بودم	ارکستر آلمانی
per48	A 243533 a	بدیع زاده	ساقی نامه	ارکستر آلمانی
per49	A 243533 b	بدیع زاده	ساقی نامه (لیبل دیگر: آواز اصفهان)	ارکستر آلمانی
per50	A 243534 a		آواز اصفهان (لیبل دیگر: رنگ همایون)	اسماعیل ساتری
per51	A 243530 b	بدیع زاده	آواز ماهور	اسماعیل ساتری
per52	A 243534 b	بدیع زاده	آواز همایون	اسماعیل ساتری

یادآور می شود کمپانی ادئون برای آنکه کاتالوگ قابل توجهی را برای ضبط شده های این سال ارائه نماید منتخبی از آثار ضبط شده برای کمپانی بایدافون در سال 1311 شمسی را - که قبلا با لیبل پارلوفون منتشر شده بود - با لیبل ادئون وبا همین سری شماره صفحه بازتولید نموده و به کاتالوگ مذکور اضافه می نماید که تا شماره A 243562 مشاهده شده است.

برچسب برخی از صفحه های فهرست فوق و دو نمونه از آثار باز تولید شده، ذیلا ارائه می گردد:

per8

per7

per2 آلاگرسون

per1 زالک

per12

per11

per10

Per9

per16

per15

per14

Per13

per20

per19

per18

Per17

per24

per23

per22

Per21

per30

per29

per26

Per25

per34

per33

per32

Per31

per38

per37

per36

Per35

per42

per41

per40

Per39

per46

per45

per44

Per43

per50

per49

per48

Per47

A 243 543 a
092318 بایدافون
تولید اول: پارلوفون

A 243 562 a
090510 بایدافون
(در تهران ضبط نشده)

per52

Per51